

REISVERSLAG RUSLAND 2011

14 - 21 SEPTEMBER

A ET A STUDIEREIS

Dag Ronald,

Ik heb aan jullie gedacht toen jullie in S.Peterburg waren. Hopelijk is alles goed geweest. Jullie bloem staat nog in een vaas op mijn tafel. Romantisch. En ik ben niet een beetje maar absoluut verliefd op alle gebouwen van Melnikov. Bezonders garages... Ik wil een boek over hem kopen en meer lezen over dit persoon dus ik heb veel nieuwe mooie dingen met jullie geleerd...

Hopelijk kom je nog een keer naar Moskou met een groep van architecten... Wij hebben met jou nog geen vodka samen gedronken - dat moet gedaan worden!

Maar als je zonder mij vodka zal drinken moet je volgende regels weten:

als je verkoud bent - voeg in glas met vodka een beetje peper toe, je bent gezond
als je maagpijn hebt - voeg in glas met vodka een beetje zout toe, je bent gezond
als bloemen in een vaas kapot zijn - voeg in een vaas een beetje vodka toe, zij zijn weer vries

als je problemen hebt - drink pure vodka, dat helpt
als je een beetje verliefd bent op iets of op iemand - geen vodka drinken anders kunt je jou leven veranderen)))

Doe groeten aan iedereen van mij!

Groet
Lena

Dag 1 - Marianne Loof

Op een keurig AetA tijdstip druppelen de deelnemers aan de Rusland excursie binnen op Schiphol. Het vertrek van vlucht KL 903 naar Moskou gaat voorspoedig en een paar uur later landen we op vliegveld Sheremetyevo in Moskou. Gids Lena leidt ons geroutineerd naar de klaarstaande bus en tot zo ver loopt ook alles op roltjes. Om voor het donker aan te komen wordt onze rit naar het eerste project van die middag toch nog een race tegen de klok, omdat snelwegen vol staan met files die zelfs voor ons Nederlanders lang zijn, langzaam rijden en onvoorspelbaar blijken te zijn.

Dat eerste project is de K50 plot in Skodnya, zo'n 30 km van Moskou, ontwikkeld door Projectontwikkelaar Krost als een 'compound' met duizenden betaalbare woningen, waarvan de eerste torens in aanbouw of net opgeleverd zijn. Het stedenbouwkundig plan en de torens zijn een ontwerp van DKV. Paul de Vroom vertelde al eerder, op de AetA Villa bijeenkomst in Amsterdam over zijn ervaringen over bouwen in Rusland en Christof Grafe, de moderator van die avond karakteriseerde Paul ook als een specifiek type architect voor wie het bouwen in het buitenland een groot avontuur en ontdekkingsreis is, de 'eeuwige student'.

We worden nog voor het donker ontvangen door een respectabel comité: Paul Vroom en Edward Schuurmans van DKV en een delegatie van ontwikkelaar en bouwer Krost. Voor het vallen van de duisternis kunnen we nog een ronde over de bouwplaats maken. Op het eerste gezicht herkenbaar, gestorte beton (uit de eigen enorme prefab fabrieken van Krost die tegenover de bouwplaats liggen) en metselwerk, maar de groep ontdekt al snel duidelijke verschillen in bouwmethodiek. De 45 cm dikke muren zijn massief en bestaan uit drie lagen: prefab beton, een isolatie 'poriso achtige' steen en daar direct tegenaan een baksteen, waar Paul overigens nog steeds niet tevreden is. Hij had 'chocolade bruin' bepaald, maar ipv puur is de kleur melkchocolade geworden...

Eenmaal binnen vertelt Paul over de vele cultuurverschillen waar ze tijdens het hele proces mee geworsteld hebben. De werkwijze die, door schade en schande, ontwikkeld is om met de Russische partner te kunnen werken is gebaseerd op een nieuwsgierige en open opstelling, waarbij enerzijds soepel met de Russische werkelijkheid wordt omgegaan, maar op andere punten ontwerpkeuzes volhardend verdedigd. Typisch voor de Russische woningbouw is het gebruik van een min of meer standaard plattegrond en standaard bouwsysteem. De DKV interventies zijn dan ook vooral gezocht in toevoegingen zoals de erkers, kleuren, het materiaal, de entreehallen. Ook in de stedenbouwkundige lay-out is deze leerschool van enerzijds acceptatie van de Russische beleving en subtiele en doordachte aanpassingen succesvol geweest. Maar afgaand op het verhaal van Paul en Edward is deze zoektocht naar de Russische ziel en werkelijkheid minstens zo interessant als het gebouwde resultaat.

Tijdens Paul's presentatie wordt door de ploeg van Krost alles in het Russisch vertaald.... Paul's openhartigheid naar zijn AetA collega's wordt glimlachend ontvangen...Hoewel de woorden gehoord en vertaald zijn is het nog steeds de vraag hoe onze werelden echt op elkaar lijken. Het buffet wordt in ieder geval dankbaar aangevallen door hongerige en vermoede AetA reizigers na een eerste middag in Rusland.

Dag 2 - Marcia Mulder

De eerste volledige dag in Moskou, een simplistische samenvatting van een dag vol indrukken en cijfers.

Москва, Moskva

Moskou wordt doorkruist door de rivier de Moskva over een lengte van 80km.

De oudste overblijfselen stammen uit de steentijd, in de 11e eeuw wordt Moskou voor het eerst als stad genoemd.

Met Moskou is er 2 uur tijdsverschil dus voor de zekerheid de wekker gezet en genoten van het wakker worden met de opkomende zon, zo moet het altijd zijn. Kijkend vanuit mijn hotelkamer op de 7e verd. heerst er rust, grijze zinken daken, geen goten maar onder 10 graden uitgelijnde opstanden als geleiding naar regenpijpen met een diameter van 200mm.

Vanaf de andere zijde bij de lift overzie ik nogmaals de stad en zie de Stalintorens, de zeven zusters, de wachters van de stad. Maar wie bezusteren ze? Het lijken mysterieuze paleizen die uit de nevel van de stad oprijzend. Er tussen ontstaan nieuwe eilandjes met glimmende hoogbouw, niet als paleizen maar als iconen van deze tijd (zonder goudcirkel om de ziel te weerspiegelen), iemand zei dat een van de gebouwen leek op een mobieltje.

We starten met een wandeling naar de metro als we in de buurt van het station komen wordt het drukker en zijn er vele kiosken, alle koopwaar wordt uitgestald, van sigaretten tot aardappels en wortels met het zand er nog op en heel veel meloenen.

We maken kennis met de metro, super classicistische gebouwen, we leren in de rij staan als Lena, onze gids, ons kaartje 1 voor 1 scant, we nemen de bewaker met de idioot grote pet op de foto en dalen af met honderden moskoviëten. Er is gelatenheid, stilte, ze bemoeien zich niet met je.

De Moskouse metro's zijn 35 tot wel 100m diep.

Wij genieten van de indrukken en verliezen de helft van de groep tijdens de 1e rit, maar geen probleem ze gaan elke 3 minuten. Bij elk station staren we omhoog en bekijken vol verbazing het interieur met Korinthische kolommen, glitterbogen, standbeelden van helden en plafonds met mozaïekenvoorstellingen van zweefduikers, ballonvaarders en bommenwerpers.

Boven gekomen bevinden we ons op de Leningradsky prospect met 4-4-2=10 autobanen, ruime nog geasfalteerde stoepen, fietsers zijn er niet. Er werd altijd gezegd dat Petersburg een breed stedelijk profiel heeft maar het profiel van Moskou is breder.

We bezoeken het stadscentrum, Dom na Bretcoy, een gebouw uit de jaren 50 of eerder? Welke nu ombouwd is met een grote staalconstructie

wat het eind resultaat moet worden.... heb ik niet gevraagd.

Binnen is een grote maquette 12x12m van de stad, eigenlijk van 5% van de stad, gemaakt in 1986 als een permanente tentoonstelling en basis voor het nemen van ontwerpbeslissingen voor de stad. Elk jaar wordt de maquette aangepast aan de nieuw te verwachten of reeds gebouwde ontwikkelingen. Aan de muren hangen foto's van nieuwe projecten.

Zowel Lena, onze lieve, warme Nederlands sprekende gids als de gids in het centrum vertelt graag over de ringen van Moskou. Zo is er uit de 15e eeuw de 1e ring rondom het Kremlin ontstaan, is de 2e van hout niet meer zichtbaar, de 3e ring is de huidige groene boulevard, de 4e ring is de tuining en bij de 5e ring beginnen de snelwegen.

Het grootste deel van de gebouwen in Moskou was van hout, mede door een wet van Peter de Grote dat toen hij Petersburg stichtte in 1703 en tot nieuw machtcentrum maakte in 1712, alleen in steen gebouwd mocht worden. Zo verbrak hij zowel de oude machtslijnen als verzwakte hij de fysieke stad Moskou.

Op wikipedia lees ik dat de 1e houten muur van 1156 stamt en de stad voor 1300 al 2x geheel afgebrand is. En toen Napoleon in 1812 voor de stadsmuren stond $\frac{3}{4}$ van de stad verwoest werd, 7000 gebouwen. Daarna is de stad voortvarend opgebouwd in Europese stijl met inheemse invloeden, als onderscheid met Petersburg. Het bijzondere waren de ruimtes die er ontstaan zijn.

In 1917, na de revolutie is de macht weer verplaatst naar Moskou. In deze tijd zijn er verassend veel plannen voor de stad mede onder invloed van buitenlandse architecten.

In 1920 is al besloten dat er aan de oude stad niets gewijzigd mocht worden. Heden is dat weer bekrachtigd door de nieuwste burgemeester welke ook de afbraak van de Chroetsjov flats, de 5 verdieping hoge flats, zonder opsmuk, productiebouw, om veel arbeiders snel een degelijk onderkomen te geven, heeft teruggedraaid.

NB. In Moskou speelt de burgemeester een grote rol hij staat aan het hoofd van 10 stadsdistrictafgevaardigden voortkomend uit 124 rayons.

Meer cijfers:

- Vastgoedprijzen Moskou: 5000 dollar per m2 in de slechte wijken en 50.000 tot 100.000 dollar per m2 in het centrum
- Bevolking Moskou 11 miljoen officieel en 20 miljoen inofficieel

Wikipedia geeft aan dat Moskou in 1920 2 miljoen inwoners had, in 1925 5 miljoen en in 2000 8 miljoen.

In de middag bezoeken we enkele hoogstandjes uit de constructivistische tijd: de Sujewclub van Golossov, de Rusakow club van Melnikov, de Burevestnik club van Melnikov en eindigen in the Garage van Melnikov.

De Sujew club was in redelijke staat, met als hoogtepunt het ronde trappenhuis op de hoek met gefilterd licht en roterende constructie. Na uitgebreid ingeprikt te hebben op de huismeester mochten we de zaal zien, een teleurstelling alle ramen van de bovenste verdieping waren dichtgezet.

Ook in de Burevestnik club komen we niet langs de huismeester, praten helpt niet, de deuren waarachter de zaal welke tot zwembad omgebouwd kan worden zich moet bevinden, blijven gesloten. Wat ons over blijft is een bezoek aan het wolkvormig aanhangsel geschikt voor goede kantoorruimtes maar in gebruik als archief.

De Ruskakow club was in vervallen staat. We werden opgevangen door de huismeester die zich verontschuldigde voor de huidige situatie maar dit kwam door de restauratie. Ondanks dat werd er gerepeteerd: 2 mensen op het podium en agressieve klanken van de regisseur. Bijzonder waren de vrijdragend vleugels. Naar buiten geven ze het gebouw een constructivistisch karakter naar binnen zorgen ze voor privé lounges voor 200 personen. Onder initiatief van Arjen hebben we ons verwonderd over de voor iedereen zo bekende plattegrond met trapezevormige trappenhuisen, die toch erg recht lijken in de praktijk. En over de entree/ lounge op de begane grond vol gezet met plantestekjes. Marianne was zo bij de tijd te vragen hoe het nu eigenlijk stond met de restauratie want nergens was er iets van activiteit te zien. Nu bleek dat het geld gereserveerd staat maar het niet overgemaakt word naar het gebouw. Niets restauratiewerkzaamheden.

Indrukken: Voor ogen had ik een kapitalistische stad waar elk groen plekje volgebouwd is met hoge glimmende kantoorloft en postmodernistische woningbouw. Nu heeft onze programmaraad ons daarvoor bewust of onbewust afgeschermd en ons de kwaliteiten van Moskou laten zien. En dat is gelukt ik heb een stad gezien met verrassend veel ruimte, naar ik nu weet te voorschijn gekomen na de brand in 1812, en architectonische hoogstandjes. De russen heb ik op onze lieve gids Lena na niet leren kennen behalve stereotypische kenmerken: zich niet met anderen bemoeiend, lang wachten in de restaurants en misschien als uitlaadklep superhoge hakken. Wat mij persoonlijk verraste was het groen: het grillige bospatroon te zien vanuit het vliegtuig, de parken, de gekweekte stekjes in de club en bovenal de vele, zo lijkt het, spontaan ontsproten bomen op nog geen ½ m van de gebouwen die iedereen blijkbaar accepteert.

Avond - Marlies Rohmer

Nadat we met het krukkenclubje: Friso, Gerrit, Gert-Jan en Marlies per taxi waren afgezet (de rest ging lopen!) bij de garage van Melnikov, een überhip cultural centre, struikelden we meteen al over onze kersverse Rijksbouwmeester, die zich prompt verslikte in z'n kopje koffie omdat hij erop gerekend had zonder enige bekenden de spits af te bijten met zijn eerste buitenlandse optreden. Ca. 80 man in een zaaltje. Na een leuke introductie van Bart Goldhoorn ('Russen hebben per definitie niets met regels na 70 jaar communisme en eeuwen van tsaren, mijn vriendin rijdt het liefste zonder gordel 160 kilometer per uur op de snelweg) startte het symposium over welstandsverschillen tussen de twee naties.

Een bloedsaai verhaal van Flip ten Cate deed iedereen zo ongeveer in slaap vallen, dat had onze Marianne toch een stuk beter gedaan vond menigeen. Het onderwerp zat natuurlijk ook niet mee. Redelijke eisen van welstand, welstandsvrije zones, stedenbouwkundige kwaliteit bla, bla, bla. Om vervolgens bij de eerste woorden van onze Frits meteen weer op te veren. Moedige eerste poging. Het hoogtepunt van de avond was Boris Pasternak, een onstuitbare Rus, die met een even onstuitbare lawine van beelden een mooie vertaling gaf van de huidige situatie in Moskou: oud & nieuw, mooi & lelijk, alles door elkaar, kortom een echte stad, collage city. Het staat en valt met de (smaak van de) burgemeester. Pseudohistorische stijl, geen gezicht 2011. Respect voor cultureel erfgoed. De rol de van architect. De rol van het geld. (Aryan, lucide als altijd: draagt welstand bij aan kwaliteit van bouwen, de meest lucratieve (roebels) activiteit afgelopen 20 jaar in Rusland, winstbejag bepaalt gedrag en: iemand die een 'lousy' huis heeft, moet iemand controleren die miljarden heeft.)

Kortom het lijkt Nederland wel. Dan maar aan de drank, wodka doet alles vergeten, vooral als je een beetje verliefd bent, of hoe zat het ook al weer.

Ochtend - Ruud Wilmink

De ochtend van vrijdag 16 september staat in het teken van hoge torens en zou daarom in het programma van de Stichting Hoogbouw, waarmee ik in november 2008 Moskou bezocht, niet hebben misstaan. Maar alleen het "House on Mosfilmovskaya" was overlappend.

Het eerste bezoek betreft de Radiomast van ingenieur Shukhov, ontworpen en gebouwd tussen 1919 en 1922, waar Ronald Knappers ons, via een aftakking van de doorgaande weg, tot dichtbij weet te brengen.

Luchtig spiraalt het slank gedimensioneerde staalwerk zo'n 140 m omhoog, als een combinatie van een netkous en een hoepelrok. In dat kader moet het verlangen van enkele AetA-ers om, staand binnenin de constructie, een blik omhoog te kunnen werpen, dan ook als ongepast worden aangemerkt. Anticiperend hierop hebben de Russen de locatie met een hek hermetisch afgegrensd.

Merkwaardig is wel dat de stalen staven direct de grond indraaien en een bovengrondse voet, als beëindiging, ontbreekt.

Onze liefvallige gidse Elena blijft de rest van de dag volhouden dat de Radiotoren, die volgens haar 2000 en 200 ton staal bevat, met zijn 350 m de Eiffeltoren in Parijs ruimschoots overtreft, maar moet, na een nachtje googlen, de volgende ochtend schoorvoetend haar ongelijk bekennen. Die 350 m was oorspronkelijk wel gepland, maar werd, vanwege bezuinigingen, niet gehaald.

Meer tijd wordt er vervolgens uitgetrokken voor de majestueuze Moskouse Staatsuniversiteit, het grootste gebouw van Moskou, dat in slechts vier jaren tijd (1949-1953) werd gebouwd.

Een met baksteen beklede staalconstructie, die in opdracht van Stalin werd ontworpen door de architecten Rudnev, Abrosimov en Chryakov. Met zijn 36 verdiepingen is het de hoogste van de zeven stalinistisch-gotische "suikertaarten" ("wedding-cakes").

Het gigantische gebouwencomplex ligt op de top van de beboste "Mussenbergen" (Vorobjovye Gory), met een panoramisch uitzicht over de stad en de Moskva rivier.

Hier ontwaren we de enige fietser, die Moskou rijk blijkt te zijn en parkeert de bus ongestoord op het enige fietspad van de stad.

Met goede middelbare schoolcijfers kun je op deze universiteit – na een toelatingsexamen – gratis studeren. Maar door voor je studie te betalen, kun je ook toegelaten worden.

In tegenstelling tot de vele verwaarloosde woongebouwen, die we zagen, is dit complex goed onderhouden en is er niet bekibbeld op een plaatje natuursteen of een decoratie meer of minder. Bijzonder, wanneer je bedenkt dat de realisatie vlak na de desastreuze tweede wereldoorlog lag.

Nadat de 600 roebel entreegeld per persoon – ca €15 – netjes door Joke Vos is betaald, wordt de groep in tweeën gesplitst en krijgen wij een gidse toegewezen aan wie alle ontwikkelingen in de mode van na de Sovjettijd voorbij zijn gegaan, dit in tegenstelling tot de jeugdiger tolk/vertaalster, die heeft geleerd dat je als vrouw in het mannenarme Rusland aanmerkelijk sneller scoort in een strakke jeans of minirok met superhoge naaldhakken.

Via luxueus met diverse natuursteensoorten beklede en rijk gedecoreerde hallen en gangen, bereiken we de lift, die ons naar het museale gedeelte op de 28ste verdieping brengt.

De AetA-ers waaiëren al gauw uiteen en houden de omstandige uitleg over de geëxposeerde fossielen en andere parafermalia al snel voor gezien. Alles ademt hier nog de vijftigerjaren sfeer en daar past onze gidse wonderwel in.

Met een kleine lift voor maximaal vijf personen komen we in de top van de toren gesitueerde koepelzaal op de 31ste verdieping. Hier weet alleen de doortastende Hans van Olphen clandestien door te dringen tot de omloop op de 33ste, waarvandaan hij ongetwijfeld adembenemende opnamen heeft weten te maken, die we later nog

zullen zien.

Ook de 27ste en de 24ste verdieping lopen we nog in de rondte, langs vitrinekasten, bustes, wereldbollen, land- en hemelkaarten, om te eindigen in de imponerende aula beneden.

In het besef dat we slechts een fractie van het hele gebouwencomplex hebben gezien, vervolgen we onze weg naar het volgende project van deze ochtend.

Dat is het nog immer onvoltooide “House on Mosfilmovskaya” van de beroemdste hedendaagse architect in Moskou: Shuratov. Een combinatie van een schijf en een toren, die volgens de bouwvergunning 165 m hoog mocht worden, maar in werkelijkheid bijna 50 m hoger is uitgevallen. De architect – die zelf of middels een vertegenwoordiger uitleg zou komen geven, maar niet op komt dagen – legt in een gepubliceerd interview uit dat, toen van het oorspronkelijke idee om de gevel van de hoogbouw te laten torderen - à la de toren van Calatrava in Malmö – werd afgezien, vanwege de hoge kosten, hij aan een nieuw ontwerp is begonnen.

Dat behelsde een naar binnen gevouwen gevel, met als vouwlijn een van rechtsonder naar linksboven lopende diagonaal. Om het beoogde effect te bereiken, was, volgens de architect, een grotere slankheid en dus een grotere hoogte vereist. Gevolg: 213 m in plaats van de goedgekeurde 165 m.

In november 2008 was, toen ik er voor stond, de ruwbouw klaar, de gevel van de toren al tot halverwege opgetrokken en die van de schijf nagenoeg gereed. Nu zijn er geen bouwactiviteiten waar te nemen en zijn de bovenste verdiepingen onaf, in afwachting van een mogelijke aanzegging tot afbraak. Maar zover zal het wel niet komen in dit land, waar het schuiven met de juiste bedragen veelal probleemoplossend blijkt te werken.

Onduidelijk blijft of dit, opgeteld bij de gederfde inkomsten en in het licht van de huidige crisis, de ontwikkelaar voldoende soelaas kan bieden. Maar daar hebben Ton van Namen en Rens Smid ongetwijfeld meer inzicht in.

Op weg naar het buiten de stad gelegen Art Park Klyasma, lunchen we in de bus en passeren nog een gebouw van Melnikov, het monument voor ruimtevaarder Gagarin en een reuzenstandbeeld van een voorttrekkende boerin met arbeider, sikkels en hamer hoog geheven.

Art Park Klyasma - Inge van der Vlies

Ter afwisseling van de hektiek van Moskou en de constructivistische gebouwen, gaan we naar een particulier park met kunst en moderne architectuur, Art Park Klyasma. Het idee daarvoor komt van Evgeniya Mednikova en Rens Smid. De files brengen tijd om de Engelse nautische termen in de beschrijving van het ontwerp voor een hotel in het park van Kyril Alexander, in de bus in overleg te doorgronden.

Het restaurant/hotel imiteert in zijn constructie een 'jetty', een drijvende aanlegplaats bestaande uit een of meer onderling gekoppelde, dichte balken waarover een houten dek is gelegd. Die constructie valt inderdaad meteen in het oog, evenals veel andere nautische elementen.

Promenade, 1ste klas. Je voelt je er op zo'n luxe schip. Prachtig gelegen in de natuur, die ook hier ruimte biedt voor een golfveld. AetAers mogen crossen in golfautootjes. Onder leiding van de architect rijden we langs gebouwtjes van een grote diversiteit, passend in de natuur, horend bij het meer (een voormalig waterreservoir). Vaak gemaakt van uit Siberië aangevoerd hout. Huisjes van Alexander hebben een eigen grote zandbak voor de deur: een privé-strand. Om de laatste van een heel spannend rijtje te zien, glibberen we over het randje langs het meer. We bekijken een fel rood restaurant, met een eigen, echte steiger met zinnenprikkelende bolders en een uitkijktoren over het meer.

Dan worden de gebouwen groter, het accent verschuift van verbondenheid met de natuur naar expressie van andere weelde, thuis in de wereld van de nieuwe rijken. We maken een rondje om een laatste gebouw te zien, van Van Egeraat. Het is nog in aanbouw, een grote hoeveelheid mannen is op alle etages en buiten aan het werk. Zij werken in groepjes, overleg en toezicht moeten mogelijk zijn en zij horen, zeker voorlopig nog, niet tot de nieuwe rijken. We racen terug.

Lezing Bart Goldhoorn - Eugene Franken

In een witgeschilderde gewelfkelder op de binnenplaats van het Moskouse architectuurinstituut staan dertig stoeltjes in het gelid in afwachting van de lezing van Bart Goldhoorn. Bart gaat ons bijpraten over de finesses van de Russische architectuurpraktijk. Het is onze tweede ontmoeting want we zagen Bart al eerder in actie tijdens het onnavolgbare NAI-event: 'Debates-on-Tour' over de (on)mogelijkheden van Nederlandse en Russische welstandstechnieken.

Bart is curator van de Moskouse architectuurbiënnale en sinds 1995 uitgever van diverse tijdschriften over Russische architectuur, waaronder 'Project Russia'. In een vorig leven was hij redacteur van Oase en gastredacteur van Archis.

Bart's tijdschrift 'Project Russia' is vanuit een marginale situatie het leidende architectuurtijdschrift van het land geworden voornamelijk omdat het in het schrale klimaat waarin vrijwel geen architectuurboek verschijnt, de enige onafhankelijke informatiebron is. Concurrenten met een meer commerciële benadering redden het niet.

Na de korte inleiding vraagt Bart het publiek om vragen te stellen om zodoende samen de lezing vorm te geven.

Zo komen we onder andere te weten:

- Corruptie viert hoogtij omdat ambtenarensalarissen bijzonder laag zijn. Willekeur is aan de orde van de dag en honderdduizend euro aan kosten voor een bouwvergunning is niet ongewoon.
- Kritiek in het tijdschrift is mogelijk. Redactionele artikelen en reclame zijn duidelijk gescheiden.
- Het grote verschil tussen China en Rusland is het ontbreken van een ideologie waardoor in Rusland het cynisme hoogtij viert en alles om geld draait.
- In St Petersburg voelen architecten zich veel meer dan in Moskou verantwoordelijk voor het behouden van het historische stadsbeeld. Onder het communisme was nieuwbouw daar zelfs verboden.

- Bijzondere architectuur rond 1990 met veel details en regionale originaliteit is te zien in het ook historisch gezien interessante Nizhny Novgorod. Deze stad aan de Wolga heette een tijdlang Gorki naar de stalinistische dichter wiens woning we nog gaan bezoeken.
- Een stedenbouwkundig planningsproces naar Nederlands voorbeeld is te kostbaar voor Rusland
- Het nivo van de Russische architectuur is gestaag stijgend en hier en daar al op internationaal nivo. Wat niet van de stadsplanning gezegd kan worden.
- Russische architecten zijn niet geïnteresseerd in debat maar willen bouwen. Dat verklaart ook waarom er van de 1900 door de ambassade aangeschreven architecten er maar 25 kwamen opdagen op het NAI-on Tour Debate.
- Het architectuuronderwijs is weinig hedendaags en nog gebaseerd op de Beaux-Arts. Tekenvaardigheid krijgt veel aandacht en de verhouding meester-gezel is belangrijk.
- Er is een nieuw instituut voor media, architectuur en design opgericht door oligarch Strelka met beroemde buitenlandse docenten waaronder Koolhaas. Het Strelka-instituut doet veel aan zelfpromotie maar heeft weinig betekenis voor de architectuur in Rusland in het algemeen. Voornamelijk omdat de buitenlandse docenten buitenstaanders blijven. Met de inzet van goede Russische docenten was waarschijnlijk meer bereikt.
- De staat heeft haar hele bezit weggegeven aan de bevolking. Deze privatisering van het onroerend goed heeft veel geld gegenereerd. Maar ook de woningmarkt volkomen ontwricht. De prijzen zijn sinds 1990 tien maal over de kop gegaan. Ook is sociale woningbouw vrijwel onmogelijk want niet meer te financieren. Privébezit is nu heilig en er bestaat een diepe afkeer van het collectieve. Dat is ook af te meten aan de mateloze populariteit van de auto die men zou kunnen definiëren als een privé ruimte in de openbare ruimte.
- Binnen de stadsgrenzen van Moskou gelden speciale privileges. Door de verdubbeling van het oppervlak van de stad Moskou en de daarmee gepaard gaande verschuiving van de stadsgrenzen genieten aanstonds veel meer mensen deze privileges.

Pauze. We geven gevolg aan de lokroep van de tafel vol met het nog onaangeroerde bij aanvang bestelde bier. Ook de weldra arriverende schalen met lekkernijen vinden gretig aftrek. Knorrend nemen we onze plaatsen weer in. Het vraag en antwoordspel gaat weer verder, met soms zelfs enige discussie:

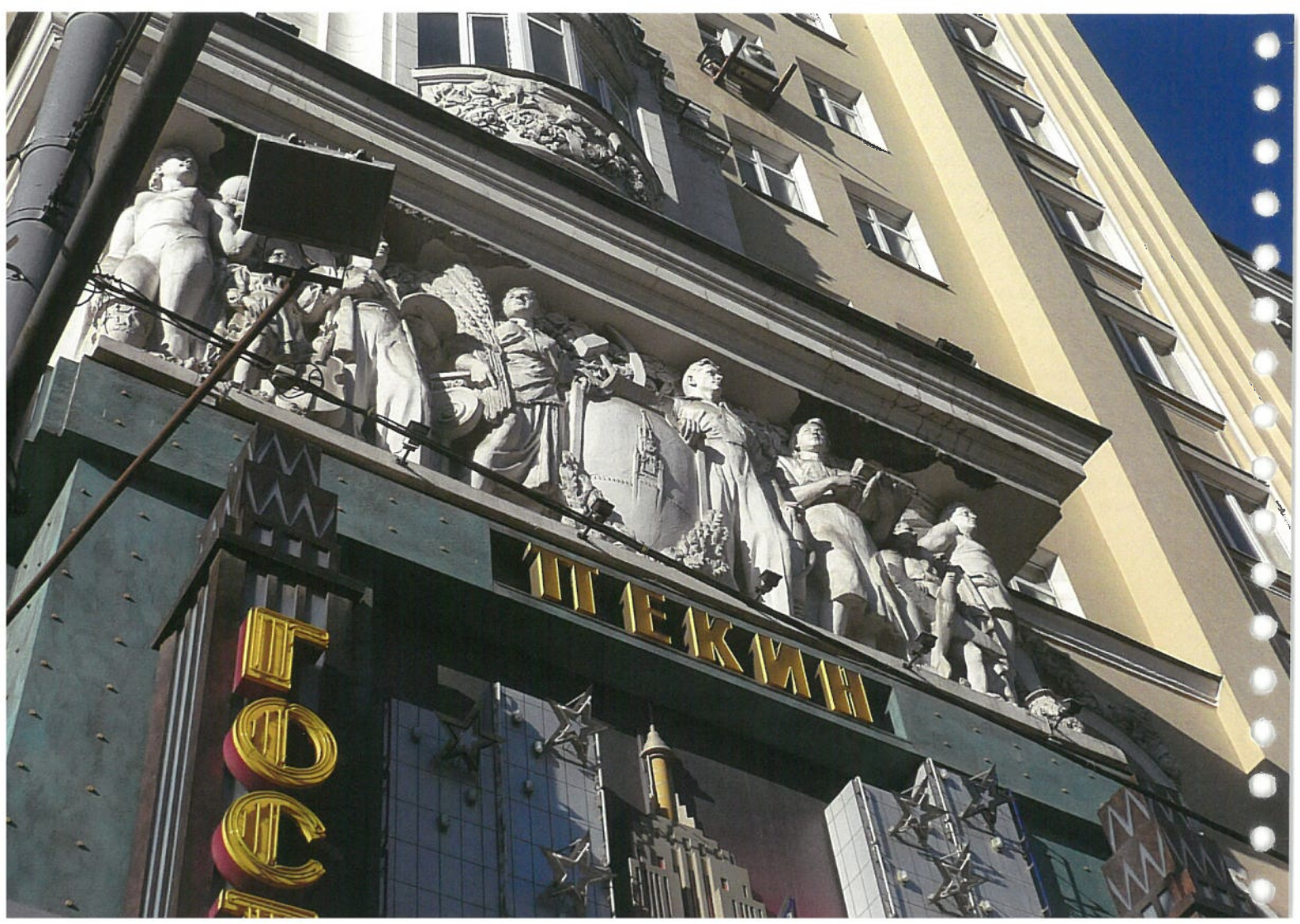
- De Russische architectuur heeft ons de vrije plattegrond gebracht. De Rus wil zelf bedenken hoe te wonen. Hij kan een zelf te bepalen aantal

vierkante meters binnen een gebouw afnemen. Als gevolg hiervan staat de Russische interieurarchitectuur op een hoog nivo.

- In verband met het hoge alcoholgebruik hebben Russen een aversie tegen trappen in een woning.
- Stalinistische bouw staat gelijk aan armoe verborgen achter een paleisgevel.
- Een kommunalka is een nog steeds bestaande na 1917 ontwikkelde woonvorm van een door verschillende families gedeeld appartement met aparte woon slaapkamers en gedeelde keuken, badkamer en telefoon.
- Na de dood van Stalin in 1953 leidt een befaamde speech van Chroesjtsjov –de equivalent van 'in gelul kan je niet wonen'- tot de bouw van zogenaamde chroesjtsovki, eenvoudige gestandaardiseerde huisvesting voor tientallen miljoenen Russen. Naar het voorbeeld van een frans vijflaags geïndustrialiseerd bouwsysteem.
- Tegen deze zogenaamde 'plattenbau' valt niet te concurreren.
- In Rusland is architectuur geen dienst maar een product. Daarom zijn er geen reserves zoals in Nederland tegen het letterlijk kopiëren van gebouwen en wijken. Dit wordt juist als een uitermate efficiënte oplossing gezien. Het verklaart ook het vooralsnog totaal ontbreken van invloed van architecten op de ontwerpogave en de bouwopgave.
- Door het wegvallen van het grote bouwvolume aan eenvormige plattenbau, moet de industriële bouw omschakelen van de productie van grote bouwelementen naar kleinere bouwelementen. Van planningsindustrie naar just in time management.

Na afloop als Bart hartelijk is bedankt gaat ieder zijns weegs. Een grote groep loopt in een uurtje terug naar het hotel, onderweg drinken we thee met wodka.

De 'vrije ochtend' in Moskou - Aryan Sikkema

Op zaterdagochtend 17 september maakt een vrij groot deel van de groep een architectuurwandeling in de regen. Na een korte rit met de metro komen we langs het hotel Peking uit 1949, dat we al eerder zagen en langs het postmoderne gebouw 'De Patriarch' uit 2006, beide menging van diverse stijlen, de laatste het meest smaakvol. We lopen door het Patriarchpark, door een dichte bomenrij en een hek wordt een eigen sfeer, los van de stedelijke ruimte gecreëerd. Een classicistisch paviljoen, dat zich spiegelt in een grote vijver draagt bij aan de droomwereld en status van de plek. Dan gaan we op zoek naar het Gosstrakh woongebouw van Ginzburg uit 1926. Met enige moeite vinden we het. Het is wat verbouwd en aangetast. Oorspronkelijk 5 lagen met penthouses. Nu is de bovenste laag volgebouwd. De hoekramen maken de woonruimte en erkers er achter ongetwijfeld heel plezierig.

Daarna zien we het stadspaleis Morozovo, een curieuze oefening in neogotiek, maar, als je goed kijkt, zoekend naar vernieuwing. Bij de kapitelen van de kolommen onder een balkon boven een overdekt terras zien we art nouveau in statu nascendi. Deze architect (Fedor Shekhtel) heeft later het fantastische z.g. 'Gorkihuis' ontworpen. Een topper van jugendstil in Moskou.

Even verderop zien we een aantal recente luxe woongebouwen. Smaakvol post modern met fraaie gevelindelingen, spel met kleuren van de neggen, decoraties, hekwerken, interessant gelede massa's. Passend in deze geliefde wijk.

Het gebouw van de Russische architectenbond is een interessante eenheid van twee zeer verschillende bouwdelen, die toch met een ontwerpvisie (van A. Burov) zijn ontstaan.

We passeren nog vriendelijke Jugendstil-, en een protserige Stalin-woongebouw.

Dan komen we bij het appartementengebouw Narkonfin, ontworpen door Ginzburg ca. 1930.

Het is een ontroerend moment. Koude rillingen. We kennen de betekenis van dit innovatieve ontwerp en zien de treurig vervallen staat er van. Het had oorspronkelijk een gemeenschappelijke open begane grond. Het gebouw stond op 'pilotis'. De galerijen ontsloten woningen in twee lagen naar boven en naar beneden, zodat ze allemaal van gevel tot gevel liepen en een woonkamer hadden met een vide. De kolommenstructuur stond los van de scheidingswanden. Er was een gemeenschappelijke daktuin. Corbusier was in die tijd in Rusland en heeft veel er van geleerd.

De houten ramen en kozijnen zijn zo slank gemaakt dat je twijfelt of ze gemaakt zijn van staal, maar dat was heel schaars. Ze zijn van hout. We zijn allemaal geraakt en hopen dat een status als monument dit gebouw zal redden.

Na een korte wandeling en koffie komen we bij een juweel. (Het z.g. Gorki huis, omdat hij er enige tijd woonde). Deze Jugendstil villa is ontworpen door F.O. Shekhtel in 1900. Een 'gesamtkunstwerk'. De plattegrond met een formele en informele route, de asymmetrie, de ruimtelijkheid (vooral van de traphal) de golvende sculpturale en sensuele trapbalustrade, de lampen, deurgrepen, betimmeringen, behang, glas in lood, ook de portretten van de architect, alles maakt een grote indruk. Dit is een woning die je koestert. Een feest van sensualiteit. Helaas is de relatie met de tuin is wat minder sterk.

Los van het programma, terwijl we wachten op de anderen met de bus, bekijken we een door pop art geïnspireerd brutalistisch betonnen gebouw. Het blijkt het hoofdkwartier te zijn van TASS, het voormalig centrale persbureau van de Sovjetunie. Met name de zijkant is m.i. aantrekkelijk.

Ook zien we tegenover het Gorkihuis een mooie kerk, waar Pushkin naar toe ging.

Als afronding van het ochtendprogramma gaan we nog naar de atelierwoning van Melnikow zelf. Helaas kunnen we niet naar binnen, maar zien toch wat langs het hek en via de achtertuin van de burens. Het is een zeer originele compositie: twee in elkaar geschoven cilinders, met een vlakke glasgevel bij de ingang en een groot aantal zeshoekige ramen. Het keert zijn rug naar de buitenruimte, maar laat de bewoners door een grote pui en veel openingen naar buiten kijken en genieten van licht rondom.

Daarna gaan we lunchen boven in de Academie van wetenschap, in de 'gouden hersens'.

Zaterdagmiddag - Gert Jan Meijer

Op weg naar de Russian Academy of Science verlaten we de bus voor een ingelaste "must", waar we donderdagmiddag niet aan waren toegekomen: het atelier-huis van Melnikov, waar hij zelf woonde en werkte vanaf de bouw (1920) tot zijn overlijden (1974). Na een zig-zag voettocht door verregende winkel- en woonstraten vinden wij het helaas gesloten en verlaten, in weerwil van de openingstijden op het papiertje aan het hek geprikt. Bekend van publicaties, maar leuk het in 't echt te zien en eigen foto's door de spijltjes van het hek of over de schutting te nemen. Fascinerend samengaan van introversie en expressiviteit. Jammer genoeg zijn er duidelijke problemen met het onderhoud en naar verluud ook het beheer, nu het huis verschillende eigenaresses heeft, die onderling onmin hebben. Geen bew(o)on(st)er te zien; ondanks herhaaldelijk aanbellen. Gelukkig hebben we een uitgebreide beschrijving in ons uitstekend gedocumenteerde programmaboekje.

Weer op weg naar de Academy of Science komen we langs het Leninplein met een standbeeld van Lenin: de laatste in zijn soort. Een uniek exemplaar: ooit het grootste in Moskou en nu de laatste overgebleven. Want elders in Moskou en in alle andere steden (alle steden in de voormalige sovjetrepubliek hebben (of hadden) een Leninplein) zijn die Leninbeelden afgebroken. Het gebouwcomplex voor de Academy of Science is immens, met lange vleugels, grote hoven en doorkijken naar de rivier. De gebouwen zijn massief en lichtgrijs in de regen; zij worden (bijna letterlijk) bekroond door grote vergulde staalconstructies. Het complex dankt hieraan zijn bijnaam: Gouden Hersens. Een groter contract met het Melnikov-huis is nauwelijks denkbaar. Maar toch een overeenkomst: 't ligt er uitgestorven en verlaten, geen wetenschapper te zien. Vanuit de Sky Lounche zien we dat het mooi weer wordt. Dan naar het Novodevicky klooster, alwaar op het voorplein superlimousines, opgepimpte Lada's met dito bruiden. Voer voor onze fotografen. Een poort breng ons door de ommuring en daar blijkt ene kerk gesloten en de andere nog niet open. We dwalen rond tussen goed onderhouden voorbijglorie, en zien er zowaar enkele nonnen doorheen schuiven. Eén komt met koffer en hoedendoos uit een van de bijgebouwen en rept zich naar de uitgang. Gaat ze ergens logeren? (en kan dat zomaar?) of zou ze het klooster voorgoed verlaten? De late zon kleurt prachtig het rood en wit van de gebouwen en het goud van de uien.

Het Russische Staatscircus - Digna Hiel

Gelukkig waren we aan de vroege kant want bij binnenkomst was het een feest in de foyer! Veel kraampjes, levende dieren (een paard, een leeuw, aapjes .....) en vooral ook veel kinderen met verbaasde blikken.

Ondanks de last minute boeking door Lena hadden we plaatsen op de eerste en tweede rij direct aan de piste. De piste was rond met zitplaatsen rondom. Alle plaatsen waren uitverkocht. Het gaf een ouderwets circustent gevoel. Daar moest voor sommigen popcorn en bier bij. Heerlijk!

En dan de acts: de avond begon met 2 jongens in 2 draaiende trommels. Eerst leek het eenvoudig maar al gaande wisten de jongens de spanning op te bouwen door goed getimed sprongen met zwaartekracht te spelen. Een bijzondere act die ik in ieder geval nog nooit eerder heb gezien.

Acts die voor mij hoogtepunten bleken zijn de koorddansers die een dame op 1 been op hun hoofd van A naar B over een koord brachten, de clowns die ruzie maakten met papieren, zelf-gevouwen vliegtuigjes en daarbij het publiek betrokken, de illusionist die op meerdere manieren een vrouw deed verdwijnen en de clowns die oneindig met water uit de mond elkaar bespugden en lieten schrikken.

Ondanks de verwachtingen verwekt in de foyer bij binnenkomst dat er veel dieren in de show zouden voorkomen bleek er geen grote kooi opgebouwd in de pauze. Geen gevaarlijke dieren dus. Wel hebben we een 'dansende' paard gezien, 8(?) tekkels die kunstjes deden en tenslotte een viertal verklede apen die mensen acts moesten na doen. De apen hadden er duidelijk zelf niet z'n zin in. Het was nogal geforceerd, een beetje beschamend en dus de laagste punt van de avond. Helaas was dat ook de slot acte. Dat was jammer. Niet te min al met al een zeer geslaagde show.

Sommigen van ons gingen na afloop naar de Chocolate Fabriek voor verdere vertier en anderen gingen met de taxi terug naar het hotel waar deze leuke avond afgesloten werd aan de bar.

De bustour - René van der Maten

De All-Union Agricultural Exhibition is oorspronkelijk een groot tentoonstellingsgebied met landbouwpaviljoens van de toenmalige Sovjetstaten uit de jaren 30. De stedenbouwkundige opzet van het plan is echter al in de ontwerpfase meerdere malen gewijzigd, de uitvoering werd jaren vertraagd door o.a. Stalin en de stedenbouwkundige Oltarzhevsky werd gevangengezet. Uiteindelijk is de Expo in 1939 geopend en in 1941 weer gesloten door de oorlog.

Na de oorlog is de Expo van naam veranderd, verschillende paviljoens van Sovjetstaten werden gesloopt en nieuwe gebouwd met als doel de industriële suprematie van de Sovjet-Unie aan de wereld te laten zien. Elke bezoeker of toerist in de jaren 50-80 werd naar de Expo gevoerd.

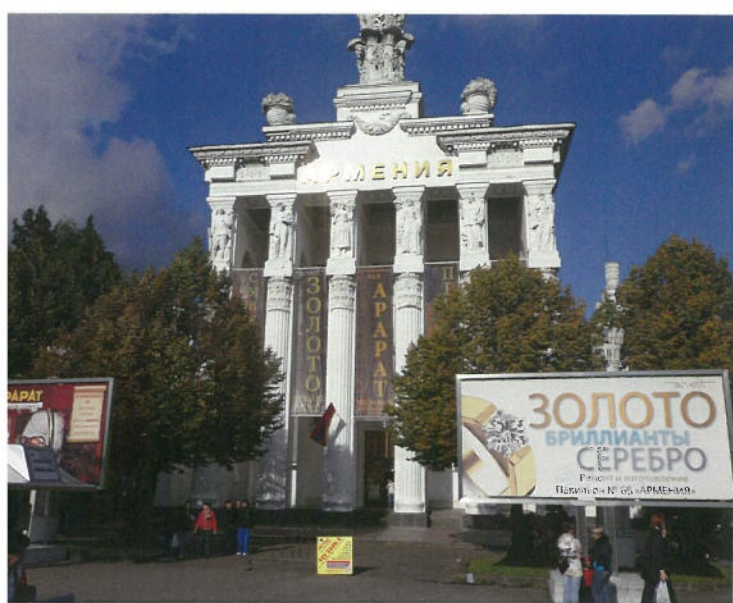
De meer dan 100 paviljoens op een gebied groter dan Monaco, laten een grote verscheidenheid aan architectuurstijlen zien. Rijk gedecoreerde klassicistische paviljoens uit de jaren 30 zoals het paviljoen van Oezbekistan, worden afgewisseld door prachtige industriële gebouwen ten behoeve van de ruimtevaart. Ook functionele gebouwen zonder enig esthetisch besef staan op de Expo gevuld met marktkramen en vermaak.

Erg fascinerend is echter het 'Werker en Kolkhoz vrouw' standbeeld even buiten het park. Het beeld van Vera Mukhina is gemaakt voor

ZONDAG 18 SEPTEMBER

de Wereldtentoonstelling op Trocadéro in Parijs in 1937 en stond tegenover het Duitse paviljoen van het Derde Rijk. Na de tentoonstelling is het verplaatst naar het Expo terrein. Begin jaren 2000 is het beeld gerestaureerd en sinds 2009 staat het inclusief de Art Deco onderbouw op de huidige locatie. Het beeld van de Werker en de Kolkhoz vrouw is 24,5 meter hoog en van roestvrijstaal.

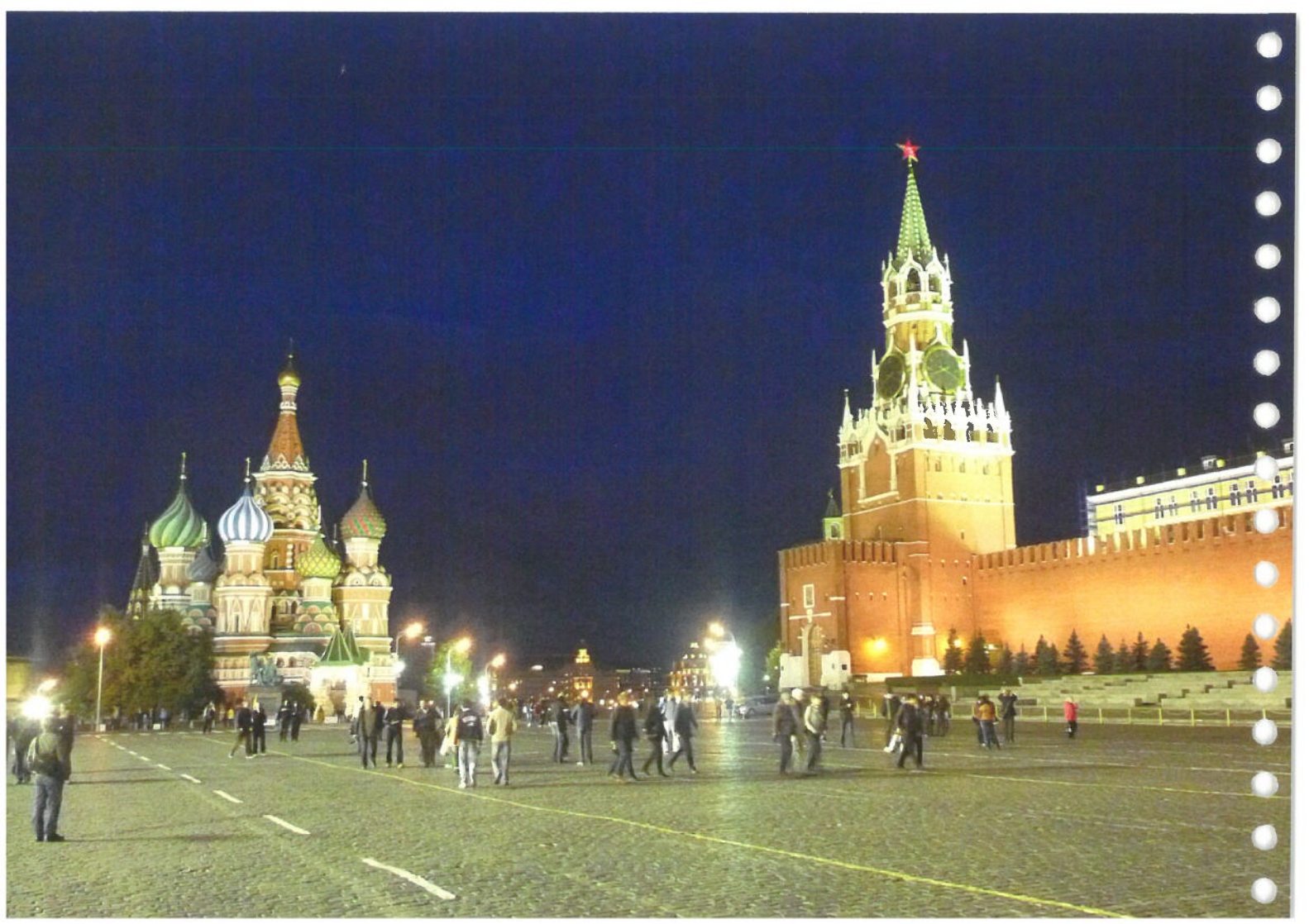
De stereotype flats van de Moskoviëten, de Chroetsjovska's zijn bijna allemaal verdwenen onder invloed van de vorige burgemeester Loezjkov. Onder leiding van Elena en de buschauffeur was het even zoeken naar de laatste exemplaren. Wat opvalt aan de gebouwen is de stedenbouwkundige situering met het parkeren tussen de flats en de groen plantsoentjes met boompjes aan de gevel. Het onderhoud is dramatisch slecht, de stank in de trappenhuisen is sterk. Het lijkt wel alsof het niemand wat kan schelen hoe de algemene ruimten zijn. Ook zijn de balkons vaak dichtgetimmerd als serre omdat niemand gebruik ervan maakt om buiten te zitten. De constructie van de flats is gemaakt van het 'Plattenbausysteem'. Gevel vullende betonelementen met kleine raamopeningen maken het ook mogelijk om in razend tempo vele flats neer te zetten.

Het laatste deel van de middag excursie voert ons naar een gedeelte van de stad waar een aantal bezienswaardige gebouwen dicht bij elkaar staan. Het steenrode Narkozem gebouw van Shchusev is een laat constructivistisch gebouw waarin het ministerie van Landbouw is gehuisvest. De ronde hoekoplossing met veel glas en de kloeke horizontale lijnen vormen een sterk beeld op het drukke kruispunt.

Even verderop staat het magnifieke Mayakovskogo metrostation met de in verschillende lagen opgebouwde halfronde bogen. De buitenste boog is een halve kegel waarin wellicht Erick van Egeraat zijn inspiratie uit heeft gehaald voor de eerder in de excursie bezochte villa.

Ook het Zentrosufuz gebouw van Le Corbusier staat in dezelfde buurt. Hoewel er allerlei schuttingen tegenaan zijn gezet, ziet het gebouw er toch nog redelijk gaaf uit waarbij de natuurstenen gevel op een prachtige manier is verouderd.

De Horseshoegarage die is ontworpen door Konstantin Melnikov is helaas zwaar verwaarloosd en mishandeld. Ook hier is weer niets gedaan aan het onderhoud, is er met grijze smurrie op de prachtig rode bakstenen geschilderd. Ook zijn vele bakstenen beschadigd en hangen de stalen kabels van de trams aan het gebouw. Desalniettemin is het goed voor te stellen hoe mooi het gebouw is geweest bij de oplevering waarvan het hoefijzerconcept sterk naar voren komt bij het gluren over de stalen schuttingen. Bijzonder fraai van verhoudingen is de reclame met de vleugels op de dakrand en de verticale tekst.

Beknopt verslag van de zondagavond - Jos Speller

Om een uur of half 8 gaan we door het drukke verkeer op weg naar het rode plein.

Op het rode plein hebben we een paar flessen champagne gedronken op de gezondheid van Lena onze gids, en sprak Ronald onze dank uit voor de zeer plezierige en deskundige manier waarop zij ons door Moskou heeft geleid.

Toen was het tijd om eindelijk voer het Rode Plein te dwalen, het mausoleum van Lening te fotograferen en warenhuis G.U.M. te bezoeken.

Met een flinke groep en Lena vervolgens gegeten in het restaurant "Bosco Café", om van daar uit met de bus richting treinstation te gaan.

Na het definitief afscheid van Lena met nogmaals onze dank, begon het wachten op de nachttrein naar St. Petersburg. In de diverse coupés werd het vervolgens nog heel gezellig.

Ons was een verfrissende treinreis beloofd, maar dat liep anders...

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ

ЕВРОСЕТЬ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ
САНКТ-ПЕТЕРБУРГ

ТМ

ВХОД В
МЕТРО

РЕСТОРАН

PIZZA

61-ТРЭВИТ

Супермаркет
7 800-6 30 000
С.Петербург, ул. Д. Давыдова, 10

Dag 1 in St. Petersburg - Simone Gerards en Joost de Haan

Op deze mooie blauwe maandagmorgen arriveerden wij in St. Petersburg in "hetzelfde" station als dat van waaruit wij vertrokken waren, na een witte nacht vol wodka en worstjes in volgepakte coupés die gonsden van geleide en ongeleide discussies ! Hier was duidelijk sprake van **AMICITIA** !

We werden opgewacht door de in purper gehulde Tatjana, die de onmogelijke taak had ons de onvergetelijke Jelena te doen vergeten. Vervolgens deed onze nieuwe buschauffeur eveneens zijn uiterste best om ons met alle egards te ontvangen door zijn voertuig direct voor het Moskovski Vokzal te parkeren. Het zou hem duur komen te staan, want wie schetst onze verbazing toen hij, nadat hij onze bagage in de buik van de bus had geladen, door nors kijkende overheidsdienaren zelf weer uit de bus werd gehaald. Zonder vergunning geparkeerd ! Zo werden wij meteen getraakteerd op een restje van het traditionele Sovjetwachten.

Maar een beetje suffen in de bus was niet zo erg na een zware nacht en de chauffeur keerde weer terug om ons naar een bierstube te brengen, waar ons een uitgebreid ontbijt wachtte.

Na op de wc toegezongen te zijn door een Duits Schlagergezelschap begaven wij ons een uurtje later weer naar de bus, waar bleek dat de Russische overheid nog altijd niet klaar was met onze chauffeur. Tatjana wist van de nood een deugd te maken. Ze stuurde ons de heerlijk frisse ochtend in naar de meest serene belevenis van deze dag. Wij wandelden in straf tempo naar het Alexander Nevski klooster, gelegen in een prachtige oude tuin, waar hoofddoekte oude vrouwtjes rondschuifelden en waar wij in de neoclassistische kathedraal van de Heilige Drie Eénheid verrast werden door een driehoofdig mannenkoor.

Vervolgens moesten wij de twee barokke kerken en begraafplaatsen vol beroemde Russen ongezien achter ons laten omdat er nu toch echt aan het programma begonnen moest worden.

Inderdaad, onze chauffeur was weer vrij !

Onder de strakblauwe lucht reden wij naar het evenzo blauwe Smolny complex.

Een barokke verzameling van onderwijsgebouwen (kostschool voor adellijke dames) en een kathedraal van Francesco Rastrelli. Na een wandeling om de kathedraal heen, vervolgden wij per bus onze weg door historisch St. Petersburg en genoten van een zonnebad op de oever van de Nevski met uitzicht op het gigantische Winterpaleis en de Hermitage.

Sommigen van ons wilden inmiddels graag in een waterbad, maar Nikolsky bleek te ver en vandaag alleen geopend voor mannen.

Wij bezochten het wooncomplex aan de Karpovka rivier.

Een langs de oever gebogen, all inclusive appartementenblok, uit 1934, waarin Levinsohn en Formin behalve 76 appartementen ook een crèche en winkeltjes ontwierpen.

De architecten lieten zich inspireren door Ginzberg en le Corbusier. Het gebouw is minutieus gedetailleerd, wat in die tijd uitzonderlijk was. Ook uitzonderlijk is de grootte van een aantal appartementen, die bewoond bleken te zijn door partijbonzen.

Van de wieg tot het graf verzorgd, zoals sommigen opmerkten toen wij de columbariumachtige tuinmuur aan de achterzijde van het complex ontdekten.

En weer gingen wij verder onder de blauwe lucht, ditmaal naar de Rode Vlaggenfabriek van Eric Mendelsohn. Slechts het cirkelvormige krachtstation van de Krasnaja Znamja werd precies naar het ontwerp van M. gebouwd. Hij was de enige buitenlandse architect die rond 1917 in St. Petersburg bouwde en het ontwerp heeft grote invloed gehad op de Petersburgse architecten.

Het ligt, omgeven door indrukwekkende, modernistische betonnen fabrieksgebouwen op een verlaten, door groen overwoekerd fabrieksterrein, dat nu dienst doet als plaats voor enorme SUV's. Honden en bewakers vragen zich verwonderd af wat deze groep buitenlandse toeristen hier in godsnaam zoekt.

In het struikgewas ontdekken we een monument voor de gevallenen.

Nu kunnen wij, weliswaar in ons hotel, onder de douche!

Na een uitgebreide lunchpauze maken we met onze Tatjana, die een uitstekend geïnformeerde gids blijkt te zijn, een stadwandeling over de Nevski Prospekt, langs de Izaäkkathedraal, langs het op slechts twee benen staande, bronzen paard waar Tsaar Peter op zit en de Admiraliteit, over de Nevski prospekt, door de de eerste Grote Bazaar en luxueuze nieuwe galerieën. We steken door de kaarsverlichte Armeense kerk, gaan over het kunstenplein, langs de art nouveau gevels van Jelisejevs delicatessenwinkel en het SIngerhuis. We zien uit de verte de kleurrijke Bloedkerk vol uienkoepels en eindigen in de Oelitsa Zodtsjevo Rossi.

Rossi's straat met zijn ideale profiel van 21 bij 21 meter vormt de ultieme perspectivische droom van de architectuurfotograaf. Sommigen wagen hun leven door midden op straat tussen het verkeer de mooiste foto's te nemen.

Een gezelschap actieve heren besluit dat het nu echt tijd is om zich naar het Nikolsky badhuis te begeven. Ze storten zich met de Peterburgers in de metro om op te gaan in hun leven van alle dag.

In het badhuis lukt het hun ook om het zwembad te betreden en zwemmen ze, naakt, in een cirkel achter elkaar, zich vergapend aan de imposante architectuur van Alexander Nikolsky.

Een avond zwemmen in een tijdmachine - Ronald Knappers

Na een dag Petersburg verkend te hebben zijn we met z'n zevenen per metro afgereisd naar een niet zo bekend constructivistisch badhuis van de architect Alexander S. Nikolsky. Schuifelend begaven we ons tussen de duizenden Peterburgers tijdens de spits. Het badhuis ligt ongeveer een half uur met de metro vanaf het centrum. Het regende pijpenstelen.

Het ronde gebouw was betrekkelijk eenvoudig te vinden en we konden nog net wat foto's maken. De omgeving is in de loop der tijden drastisch gewijzigd. "Mooie" brutalistische torenflats en grote drukke verkeerswegen domineren het straatbeeld.

Aan de buitenkant is het badhuis een stoere witte trommel met horizontale ramen en een grote entreepui. We besloten een duur kaartje te kopen, omdat we dan ook konden zwemmen in het buitenbad. De goedkope bad afdeling ligt op de verdieping. Het interieur heeft iets weg van een skihut: bruine plavuizen en overal schrootjes.

Al onze bezittingen gaven we af aan een jonge vrouw, die deze kostbaarheden in een aantal versleten plastic tasjes dumpte. Soms moet je je overgeven aan het noodlot.

We kregen een aparte ruimte toegewezen met halfhoge wandjes en saloondeurtjes om ons te verkleden. Met lendendoeken begaven we ons naar de sauna. Uitgeput van de hitte was het grote moment aangebroken. We betraden een cirkelvormige buitenruimte met een eveneens cirkelvormig zwembad. Ook deze ruimte heeft vele verbouwingen ondergaan maar werkt nog steeds. Het is de leegte en de abstracte vorm. Een paar keer eerder heb ik een dergelijke ruimte ervaring ondergaan, met name bij het werk van de kunstenaar James Turrell. Indrukwekkend is de verstilling van de ronde ruimte, met het uitzicht naar de hemel. Het gekletter van de regen en de schemering bepaalden de sfeer. Met z'n zevenen hebben we in schoolslag achter elkaar gezwommen. Het zou een mooie screensaver zijn: zeven AetA leden die tot in het oneindige rondjes zwemmen.

Terug in de metro voelden we ons als herboren, zowel lichamelijk als geestelijk. Een gebouw dat ik niet snel zal vergeten. Een sterk concept dat tijdloos is, maar je doet beseffen dat de tijd verstrijkt.

Dinsdagmorgen - Francisca Benthem

Dinsdagmorgen 20 september vertrekken we, gezellig onder paraplu's, voor een wandeling door St. Petersburg. Vandaag gaan we naar de Hermitage, eindelijk kunst zien!

Maar eerst wandelen we lang de Isaackerk. Daar is duidelijk geen qualityteam bij betrokken geweest. Geheel wit spuiten luidt het advies van de architecten.

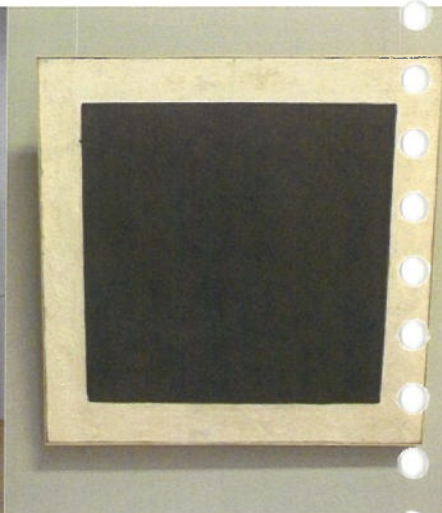
We maken een omtrekkende beweging en komen uiteindelijk bij de Hermitage. In totaal bestaat de Hermitage tegenwoordig uit vijf gebouwen die zich langs de Neva uitstrekken.

De winterpaleizen van tsaar Peter de Grote legden de basis voor de paleizenbouw langs de kade. In opdracht van tsarina Elisabeth, de dochter van Peter de Grote, bouwde Francesco Bartolomeo Rastrelli midden 18e eeuw het Winterpaleis zoals het er nu staat. Toen Catharina de Grote in 1762 aan de macht kwam, veranderde ze onmiddellijk de plannen voor het interieur van het paleis. Ook was het haar idee om naast de officiële residentie nieuwe panden te bouwen voor het opstellen van kunstcollecties. Een sterke vrouw die Catharina met een heel eigen wil en smaak. Door heel Europa kocht Catharina, weliswaar met hulp van kunstkenner, collecties. Onder de opvolgers van Catharina bleef de collectie groeien.

Tsaar Nicolaas I vond het belangrijk om één speciaal gebouw te hebben, waarin alle keizerlijke schatten, die tot dan toe over vele paleizen door de hele hoofdstad verspreid waren geweest, opgeslagen konden worden. Hij gaf in 1838 aan Leo von Klenze opdracht om een Keizerlijk Museum (de Nieuwe Hermitage) te bouwen. Langslopend zien we de tien mooie, indrukwekkende Atlanten die de ingangsportico op hun schouders dragen.

Buiten bij de ingang van de Hermitage worden de oortjes rondgedeeld. De gids wordt enigszins wanhopig van de eigenwijze architecten die niet bij elkaar blijven. Bart grijpt in en roept streng en boos dat we moeten **LUISTEREN**.

De letterlijke betekenis van het woord hermitage is "een plaats waar men zich kan afzonderen". Dat laatste is nu met de miljoenen bezoekers

per jaar niet echt makkelijk.

Met honderden anderen wringen we ons naar binnen. We zien wit pleisterwerk met bladgoud, de prachtige trap. We zien een soort spiegel/Versailleszaal. Zo'n dubbel effect van ramen tegenover spiegels werkt altijd goed. We zien prachtige kroonluchters waar oorspronkelijk natuurlijk echte kaarsen in stonden. We zien een schilderij van Peter I met een mooie dame. Zijn vrouw? Nee, bij nader inzien zweeft ze. Ze blijkt Minerva te zijn, de godin van wijsheid.

We lopen door de troonzaal waarvan het plafond is versierd met vergulde ornamenten; het patroon komt terug in het uit verschillende kleuren bestaande parket. We bewonderen de Pauwenklok van James Cox. Heel mooi maar eehhh lastig om te zien hoe laat het is ...

En bijna net zo mooi als de kunst zijn de uitzichten vanuit de ramen van de Hermitage: de rivier de Neva met de Petrus en Paulusvesting, het eiland, het Paleisplein ...

En dan 'at last' komen we bij de Rembrandts. Het eerste schilderij wat ik zie is 'De terugkomst van de verloren zoon'. Wat een prachtig schilderij: zo mooi hoe het licht valt op het bleke magere gezicht van de vader, op de geknielde zoon, op het gezicht van de oudste zoon die jaloers toekijkt ... Ook ben ik ontroerd door de vele mooie portretten van Rembrandt. Geweldig om die te zien.

Tsja, wat herinner ik me verder: het schilderij van Picasso, blijkbaar uit zijn blauwe periode, waarin hij het bezoek (visitatie) van Maria aan haar nicht Elisabeth afbeeldt. Allebei zwanger: Maria van Jezus en Elisabeth van Johannes de Doper. En hé Het, een Zwart(e) Vierkant Malevitch. Dat hing toch in Moskou??? Hij heeft dus meerdere versies geschilderd. Weer wat geleerd.

En wat goed om die geweldige schilderijen van Matisse, De Rode kamer en De Dans die ik vorig jaar in de Hermitage zag, hier weer terug te zien.

Maar we moeten weer terug. Rennen, waar was de garderobe ook weer en dan ... lang wachten ... tot iedereen zijn oortjes heeft ingeleverd.

In het Korovsky district in st. Petersburg rondom Stachek plein en Stachek prospekt - Tijmen Ploeg

Geen tijd voor een degelijke lunch, dus in de bus, ook prima natuurlijk.
Een zeer vol programma!

De wijk bevat de stedenbouw en gebouwen vanaf begin jaren 20 tot midden jaren 30

Behalve dan de triomfboog voor een overwinning op Napoleon van 1812

een tamelijk lelijke groene poort met strijdende paarden.

Ik vermoed, dat de architecten van de naburige constructivistische uitingen het ding gehaat hebben.

Het is een wonder dat de aansluitende gebouwen nog in, een voor Rusland, goede staat zijn.

Weliswaar soms volledig van het interieur ontdaan.

Een voormalige school, vormgegeven als een mooie ronde blokbeëindiging (zou zo in de Kiefhoek passen), fungeert nu als meubelhal.

De gebouwen hebben nog de namen van echte helden als Gorki of Lenin

De bevolking lijkt er trots op. Je kunt het eigenlijk niet aan ze vragen, er zijn weinig mensen op straat, op deze natte dinsdagmiddag,

Weinig mensen is wel weer goed voor de foto's!

veel gebouwen aan de Stachek prospekt zijn in zeer matige staat. De gebouwen stralen de start van een nieuwe tijd uit, functioneel kracht!

Je moet er wat doorheen kijken, enig inlevingsvermogen is wel gewenst,

Aan het eind van de Stachek Prospekt staat Kirov, een politicus, ooit als vertrouweling van Stalin begonnen en met een kogel in z'n rug op 1 december 1934 geëindigd,

Er rest een standbeeld uit betere tijden.

Een stoere staande wijzende man. Deze moord was het begin van de grote zuivering die tot 1938 duurde.

Er gebeurde, qua architectuur nogal wat in die, toch korte, tijd.

Een mooi soort stedenbouw in een aangrenzende wijk Tractornaya Ulitsa, klein van schaal, met een beetje fantasie zo te copieren in Purmerend

buiten!

Veel variatie in plattegrond en ontsluiting.

Het heeft sfeer, mooie natuurstenen functionele accenten aan plint en entree.

Een wijkje voor de arbeiders van een tractorfabriek.

In de woningen zijn we helaas niet geweest, ze leken, op gluurafstand, nogal klein. Er stonden, zoals overal, genoeg auto's

We waren echt toe aan koffie. Nog een heel programma te gaan.

Op naar de maar een paar jaar later gemaakte blokken in het Avtovo district, imponerend van maat en uitstraling.

Duidelijk de bedoeling van Stalin.

Ook heel mooi, groene binnenterreinen, groot van maat .

Rondom forse gesloten bouwblokken 5/6 lagen hoog.

De gevels hebben een Parijse allure.

Je moet niet te "functioneel" kijken, we ontdekten op imponerende poortgebouwen grote, helaas niet toegankelijke, balkons,

De straat/verkeerszijde is streng, gesloten met kleine winkeltjes voor gedroogde vis of zure melk (een delicatessie).

De uit baksteen opgetrokken appartementen zijn onder de bevolking heel populair.

Ik liep een openstaande deur in en kwam in wel een heel nauw gangetje met aansluitend een piepwoninkje.

We verdwaalden er een beetje, waardoor "de bus" moest wachten.

Terecht boze gezichten.

Om naar het ILITCH "palace of culture" (naar de vader van Lenin vernoemd) te gaan. Een verrassend levendige club met een prachtig, originele grote theaterzaal, in de oefenruimtes volop roering,

Ook heel aandoenlijk! Zo moet het ooit in al die clubs geweest zijn.

De aan de overzijde gelegen Town hall kreeg niet meer de aandacht die het wellicht verdiende, een te vluchtige blik in de ronde hal vermoedde dat deze later helaas overkapt was.

Ik was vol ... van een werkelijk prachtige middag.

Het laatste avondmaal - Hans van Olphen

Zoals gebruikelijk bij SRC REIZEN OP MAAT was het door hun gearrangeerde eten onderweg matig.

Zoals vorig jaar op reis naar China voor de meeste restaurants een simpele loepia veelal te moeilijk bleek, dit jaar was het zelfs voor de koks nergens mogelijk een fatsoenlijke borsjtj te presenteren. Dat kunnen wij dan toch zelf beter, zoals eerder bleek op de introductieavond bij Vera in Scheveningen. Vandaar het initiatief van de reisleiding voor het afscheidsdiner zelf op zoek te gaan naar een beter restaurant zonder bemoeienis van SRC.

Op advies van enkele reisgenoten die daar de vorige avond gegeten hadden, kwamen we terecht op de architectenclub van St.Petersburg. Een tweegangenu menu begeleidde een zeer geanimeerde bijeenkomst alsof er vijf in plaats van twee gangen werden geserveerd. De wijn vloeiende rijkelijk, de kelders werden leeg gedronken, maar die waren niet zo vol. Voor je van huis vertrekt weet je dat dit soort etentjes steeds opnieuw zullen plaats vinden en verheug je je hierop. Voor mij nog altijd een van de leukste herinneringen die deze architectenreizen met zich meebrengen.

Joost de Haan, als oudste AetA lid, bedankte tussen de twee gangen door speciaal de reisorganisatie: Ronald Knappers voor zijn voortreffelijke inzet in Moskou, Paola Huijding voor haar allercharmantste begeleiding in St Petersburg, Joke beheerste de financiën als geen ander (meer dan twee gangen zat er immers niet in), Vera werd nogmaals bedankt voor het organiseren van de introductieavond.

En nu het diner zelf op deze avond. Was dat nu zo veel beter dan op de andere dagen. Neen. Het eten werd opgediend alsof het van een cateraar kwam en waarschijnlijk was het ook zo. De extra wijn die wij bestelden kostte het zesvoudige van wat wij hier om de hoek in Amsterdam zouden betalen. In vergelijking hiermee doet SRC het dan toch nog niet zo slecht en blijkt het erg moeilijk in Moskou goede restaurants te selecteren voor het afgesproken budget.

Voortaan dan maar zelf het eten organiseren met of zonder Michelin gids in de hand, dan wordt het toch wel noodzakelijke voorreizen extra aantrekkelijk.

De gebouwen in het groen - Vera Yanovshtchinsky

Na de bedevaart naar de vervallen overblijfselen van het Constructivisme hebben we vandaag de goed onderhouden bewijzen van de rijke Tsaristische geschiedenis kunnen bewonderen.

Na heel veel gebouwen omgeven door steen en asfalt is het vandaag de beurt aan paleizen omgeven door groen en water.

Helaas valt er over de gebouwen en hun setting niet veel te zeggen. Ze staan daar groot te wezen zonder een interessante binding met de setting.

Wel ben ik getroffen door andere bouwwerken, sprekende architectonische objecten, De Fonteinen.

Deze bouwwerken, royaal, vrijgevig en groots zijn voor en van water gemaakt. Statisch en opvallend door vorm en versiering zonder water en dynamisch en uitbundig wanneer het water in een explosie van stralen en stromen een ruimte creëert. Bogen, daken, koepels en trappen ontstaan en verdwijnen door water in beweging. Fascinerend voor de geest, strelend voor het oog en troostend voor het oor.

Het water in mensenhanden gebruikt om schoonheid en plezier te geven op een plek die omgeven is door het water van de Baltische golf.

Ruslandreis, gezien door Aryan Sikkema en Gerrit Smienk

In de aanvliegroute naar Moskou zien we kleine nederzettingen met vrijstaande villa's op recent open gehakte stukken bos. Planologische wild west voor de nieuwe rijken.

Parkeren op vluchtstrook autoweg in afwachting van een telefoontje dat gast op vliegveld opgehaald kan worden om parkeergeld te vermijden. Vergrote tankversperring als oorlogsmonument: Tot hier kwamen de Duitsers.

Skhodonya project van DKV.

Liefde voor Rusland en een zeer warme relatie met de opdrachtgever stellen Paul de Vroom in staat om zijn strijd voor kwaliteit vol te houden. Metro.

Lange steile roltrappen met fallische lichtarmaturen.

Diep onder de grond een schip met zijbeuken als perrons.

Mozaïeken in de koepelvormige plafonds verheerlijken de patriottische oorlog tegen vijand en hongersnood. Een guirlande met korenarenmotief. Straatverkoopsters met armzalige bosjes bloemen op grens van armoede.

Hotel Peking. Gebouwd in 1949. Protserig, met later (?) toegevoegde aardige art deco elementen.

Patriarch. Geslaagde postmoderne ironie en vakmanschap uit 2006. Op het dak verwijzing naar het monument voor de derde internationale van Tattlin.

Lions house. Poort met twee lieve leeuwen.

Patriarch park. Isoleert zich van de stedelijke ruimte en creëert een idylle en status voor de omgeving. Hier begint het boek 'De meester en Margarita' van M. Boelgakov.

We zien een staalconstructie met enkele glasplaten in aanbouw. Zo mooi als nu zal het later nooit meer zijn.

Daarna een vervallen gebouw met sluiers, wapperend in de wind. Deze dag kan niet meer stuk.

In het gebouw met maquette van Moskou zien we een open haard in een collage van ruw natuursteen als sokkel van een flatscreen. Alle noodzakelijke emotie en info bij elkaar.

Boven staat een maquette en een beeld van een cluster glazen torens als een groepje aliens, die steun aan elkaar zoeken. (De twee torens van gestapelde en licht verschoven blokken van Eric van Egeraat, die we later van uit de bus zien, blijven goed overeind)

In de maquette van ca 5 % van Moskou staan meer aliens: de 'zeven zusters' (taarten van Stalin), enorme geknikte woonschijven en de wederopstandingkerk.

Tot slot is er een maquette van een extravagant cluster Zaha Hadid orgasmes.

Aan de wand o.a. foto's van een superlelijk theater, een collage van een variëteit van dromen en domheid. Toch vitaal en boeiend.

Ook foto's van trieste nostalgie.

We zien veel postmoderne gebouwen, soms met elk detail 'verkeerd', soms bekwaam en leuk.

Het lijkt de stijl van de economische winnaars. Je kunt het ook zien als een herleving van de Stalin stijl, die ook een reactie was op het moderne.

Sujew club (Melnikov/ Golosov 1927). Een glazen cilinder doordringt een rechthoekig blok op de hoek. De belofte van boeiende ruimtelijkheid wordt binnen niet ingelost. Zijramen zijn dichtgezet.

Rusakow club (Melnikow 1927) Van buiten wekken de drie schuine uitragende volumes verwondering. Binnen blijken de grote zaal met drie balkons vanzelfsprekend. De prachtig ontworpen trappen in de driehoekige scheggen tussen de balkons zijn helaas veel minder mooi uitgevoerd. Zijramen dichtgezet, de achterkant is een echte achterkant.

We zien openbare toiletten met simpele en duidelijke pictogrammen.

En lopen zomaar voorbij een prachtige kerk en informele aanbouwsels aan hoge 'plattenbau'.

Burevestnik club (Melnikov 1929) Van buiten verlokt een leuke cilinder met gebogen glazen erkers, van binnen minder.

Er tegenover een mooie Jugendstilvilla en een fabriek.

Radiomast (Shukhov 1919) Fallische hoepelrok, superefficiënte staalconstructie. In tijd van grote materiaalschaarste was er prioriteit voor propaganda. Aan de voet warboel van bouwsels en prikkeldraad.

Moskou staatsuniversiteit (1948) Uiting van angst voor de toekomst en overtuiging van een stellige zekerheid en waarheid. Dus heeft niets met wetenschap te maken. Van binnen donker, zelfs vlak bij de gevel.

Mosfilovskaya (Skuratov 2004) Mooi hoog geplooid volume, dat gevoelig reageert op veranderend licht en steunt op wandelende pilotis. Het moet lager worden. (Voorbeeldstellende actie tegen corruptie.)

We passeren een brutalistisch woongebouw van een Corbu adept met pilotis als stoere dijbenen, en een raket op een omhoogzwiepende sokkel op weg naar de ruimte.

Art park Klyasma. (Totan Kuzaembaev) Een sensuele wand bij de sauna van het clubhuis.

Een dichtgekalkte kas in verval, een mysterieuze plek voor introspectie.

We werden blij van drie welsprekende vakantiehuizen op poten met uitzicht over een plas water. Speciaal ontworpen meerpalen geven te denken.

De grote projecten hebben steeds minder kracht, de allergrootste zijn pervers.

Uit de bus zien we nog een gebouw van Melnikow. Esthetisering van het modernisme.

Zaterdagochtend. Zie verslag van Aryan.

Russische academie van wetenschap (Bartsch e.a. 1974-94) Enorm groot en intrigerend. Is het 'over the top'? De brede trap naar de hoofdingang maakt je klein. Er na ben je wel prachtig binnen en buiten en verbonden met de stad.

Het maagdenklooster. (16e eeuw) Een favoriete trouwlokatie. Buitenruimten, die door de situering van de centrale kerk met bolle vormen restruimten dreigden te worden, zijn door virtueuze landscaping (plaatsing van heggen, paden, glooiingen) tot intieme (binnen)ruimten getoverd.

Verlosserskathedraal (1997) Op de plek waar in 1931 een kerk door het Stalin werd gesloopt en waar in 1960 het grootste zwembad ter wereld is gebouwd in afwachting van het Paleis van de Sovjets.

We vinden het protserig, lomp, zonder mysterie. Een uiting van triomferend eigen gelijk.

Maar geduld wordt beloond. Een priester die heilige teksten op bijna één toonhoogte ritmisch zingt, ontroert. Philip Glass kan hier niet tegen op. Kremlin.

Regeringsgebouw uit tijd van Chroetsjov doet ons denken aan Mussolini-architectuur. De gouden dubbele adelaar heeft nu de plek ingenomen van hamer en sikkel.

We genieten van een feest van gouden uien als kronen. Tot tranen ontroerd in de Aartsengelkathedraal, vol van mysterie. Donker, hoge overkoepelde ruimten met enkele lichtspelen onder de uien. Wanden en plafonds vol met fresco's.

Planetarium. (Barshch & Siniavski 1928) Na vele jaren bouwactiviteit weer open voor publiek met een monumentale opgang naar de hoofdingang op de 1e verdieping. Publieksentree nu (tijdelijk?) op de verdiepte begane grond.

Expo park (1931-58)

Een paviljoen doet denken aan de renaissance, met een fijnzinnig ritme, een ander is bekwaam modern (door kleurvlakken in de gevel van een simpel blok, lijkt het volume naar binnen en naar buiten te springen), een ander is fantasievol, luchtig en opgewekt met ogenschijnlijk holle

hoge kolommen opgebouwd uit losse stalen staven, bij een ander staat een grote raket op een scharnierende ondersteuning, zodat je je kunt voorstellen dat die de lange holle ruimte er achter kan binnendringen.

Chroetsjow-wijken. Plattenbau in 5 lagen. Heldhaftige prestatie door radicale keus voor industriële massaproductie en het opheffen van de enorme woningnood leidt tot povere technische kwaliteit.

Stedenbouwkundig stonden de blokken ooit goed, nu is de buitenruimte in verval door toename van parkeerdruk.

We passeren het Jaroslav station (Shekhtel 1902) Art nouveau/ nationale romantiek. Van dezelfde architect als het 'Gorki huis'.

Narkozem. (Schusschew 1929-36) Van dezelfde architect als het Leninmausoleum.

Volwassen modernisme, royale gebogen en hoekige vormen en holtes. Geeft een nieuw inzicht op wonen en de plek.

Als verrassing passeren we een mooie constructivistische achterkant op weg naar Corbu.

Zentrosufuz. (Corbusier e.a. 1929-36.) Zijn eerste grote uitgevoerde werk.

Een variëteit aan geometrische vormen en open en gesloten vlakken vormt verrassend een aantrekkelijk geheel, maar ontroert ons niet.

Mooie gelaagde koepelvormige Metroingang werkt alleen aan de buitenkant. (In de extravagante villa van Eric v. E. in het Art park werken de koepels wél aan de binnenkant)

We zien een aantal vriendelijke constructivistische gebouwen van mindere goden.

En een recente collage van drie extreem verschillende gevels in een gebouw, die eigenlijk niet kan, maar is toch leuk en o.k. met de burens.

Horseshoe garage (Melnikov 1926) Ooit nuttig voor bussen, nu droevig verval.

Rode plein. Basilius kathedraal een architectonisch feest. Een harmonieuze vriendengroep van individueel zeer verschillende uien. Een ui is omhuld door een netkous.

Het Leninmausoleum (Schusev 1930)een overtuigende interpretatie van een trappiramide gecombineerd met een podium voor machthebbers boven het lijk van hun verheerlijkte voorganger. Dit en het Kremlin zijn bij avond prachtig belicht. Helaas is het er tegenoverliggende winkelcentrum Gum armzalig verlicht met gloeilampen langs randen, zodat het gevelvlak verdwijnt.

Petersburg.

Stedenbouwkundig heel sterk: gesloten bouwblokken, straten, grachten ,pleinen met goede maten.

Jammer dat er zo veel gebouwen staan van de middelmatige architect Rastelli. (Zijn versieringen zijn te groot en te grof en voor het vlak dat ze moeten verfraaien) Ongetwijfeld had hij een warme relatie met Catharina de grote. De latere architect Rossi (Italiaan geboren in Rusland) toont

in al zijn werk hoe het wel kan. Elegant en origineel. Classicisme zonder te copieren.

Singer gebouw. Eerste indruk: lekker zwerig, toch zijn veel details niet zo elegant als de Jugendstil vraagt.

'Bloedkerk'. (eind 19e eeuw, na bomaanslag op de tsaar door de revolutionaire groep 'Volkswil') De nieuwe tsaar wilde ook graag een soort Basiliuskathedraal als bewijs van macht.

Curieus gesitueerd, geen feestelijke groep uienvrienden.

Krasnaja znamja, rodevlagfabriek (Mendelsohn 1917) Indrukwekkend optimistisch heroïsch gebouw in zeer moeilijke tijd gebouwd door buitenlandse sterarchitect. Tragisch in verval, dat eigenlijk al begon tijdens de realisatiefase met het vertrek van Mendelsohn.

Gebogen woon complex bij de Karpova rivier. (Levinsohn en Fomin, 1932)

De gebogen vorm en de monumentale toegang zijn voor ons onbegrijpelijk. Aan de voorzijde is er een te kleine omarmde ruimte, het binnenterrein wordt een naargeestige restruimte (ook door de scherpe binnenhoeken) De vrij uitkragende trappen maken indruk. Het hele complex is bewonderenswaardig goed gebouwd en onderhouden.

Er tegenover staat een mooi Jugendstil gebouw. Zwembad (Nikolsky 1925).

De jongens gingen er 's avonds heen. Het bleek een badhuis te zijn waar je je kunt douchen op de bovenverdieping, of in de verdiepte begane grond een sauna kunt nemen en daarna afkoelen in het ronde openluchtzwembad in het midden van het cirkelvormige gebouw. De entree is in een rechthoekig volume. De totale compositie doet denken aan een later gebouwd metrostation met vergelijkbare versiering met cannelures tussen de ramen.

De woonwijk er naast heeft forse goed ontworpen flatgebouwen met winkels op de begane grond.

We krijgen een indruk van het gewone leven in Rusland.

Hermitagecomplex. Het eerste deel was winterpaleis (Rastelli, 1711) Het is veel goud dat er blinkt. De daktuin in het eerste expositiegebouwtje naast het winterpaleis, is desolaat en kan beter worden overkapt t.b.v. extra tentoonstellingsruimte.

Het derde deel van de Hermitage is ontworpen door de Duitser Klenze. Het dak van de entreepartij wordt gedragen door 'de tien mooiste mannen van Petersburg'. Het zijn de Atlanten die de hemel dragen. Vooral de hoekkolom, die wordt geholpen door twee halfnaakte halfgoden maakt indruk.

Kirovskiy winkelcentrum en cateringbedrijf (Baritchev e.a. 1929) Een stoer blok, een onbevangen, maar enigszins onbeholpen oefening in modernisme.

Gorki cultuurpaleis (Gegello e.a. 1927): Grof, misplaatst theatraal. Bij de entree's een begin van plasticiteit.

Er naast staat een metrostation, dat later is gebouwd dan het badhuis van Nikolsky, maar er door lijkt beïnvloed. Zie ook de cannelures tussen

de ramen.

School van de 10e verjaardag van de revolutie (Nikolsky e.a.1925) Het gebruiken van de entree lijkt een dagelijks feest. Die ligt ook op de as van de tractorstraat, een aantrekkelijke woonstraat, die we later zagen.

Gemeentehuis van het Kirovski-district (Trotsky 20er jaren) Volwassen, bijna klassiek modernisme. De buitenruimte, de openheid, de verhoudingen, de details....alles klopt. Hoewel het een groot, grijs complex is van de bureaucratische macht, is het heel toegankelijk. Je voelt je nergens klein.

De burgemeester Kirov, (mooi standbeeld in het park er naast) was een geliefde, toegankelijke, enthousiasmerende bestuurder. In 1934 door Stalin vermoord.

Tractorstraat (Nikolsky e.a. 1925) Vroege, vriendelijke, sociale woningbouw. Ieder blok is iets anders door een spel met kleine middelen. Het straatprofiel varieert ook en is prachtig.

The big Block (30er jaren) Een hele postmoderne wijk in samenhang ontworpen. (Stalinisme verwerpt het moderne). Een curieuze hiërarchie van verkeersrotonde, driehoekig park met heldhaftig beeld, en semigesloten bouwblokken. Een enfilade van interessante poorten die toegang geven tot de gemeenschappelijke, ruime binnenterreinen. Door variëteit van classicistische versieringen is elk blok weer anders.

De jaarringen van de stad tonen achter elkaar modernisme, Stalinisme en Chroetsjow wijken.

Flitch cultuurpaleis (Demkov 20er jaren) Elegant modernisme. Mooie entree met dakterras, mooie trapleuning. Met liefde voor kitsch gerestaureerd.

Moscowski gemeentehuis (Fomin e.a. 1930) Bolwerk van centralistische macht. Hermetisch en gesloten. Een extreem verschil met het gemeentehuis van Kirovski. De architect Fomin, die ook het gebogen woongebouw, dat we eerder zagen, heeft ontworpen, paste zich kennelijk gemakkelijk aan. We zien een formele overeenkomst in de plattegronden van dit gebouw met het badhuis en de metroingang, die we eerder zagen. Maar wat dat betekent, weten we nog niet.

Peterhof (18e eeuw)

Bezoekers moesten met de boot het kanaal opvaren met imposant uitzicht op het hoger gelegen paleis, tot aan de eerste brug en waterval. Van daar verder te voet langs vele fonteinen.

Het barokpark verheerlijkt assen en lange vista's naar objecten en mannelijkheid. Een zeer mannelijke spuiters op het centrale punt van de waterpartijen. Het er aan grenzende Alexandria park in Engelse landschapsstijl appelleert meer aan vrouwelijke gevoelens.

Alexandria kapel. Ook Schinkel heeft zich laten verleiden tot Russische exorbitantie.

Zie verder het verslag van Gerrit en Vera.

productie december 2011 eric thijssen & bart duvekot mmv menno trautwein